

ชื่อโครงการวิจัย : ชุมชนกับการจัดการอุทกภัยธรรมชาติ : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยาและท่าจีน

นักวิจัย : รองศาสตราจารย์ ดร. มนูญ ไต้ะยามา และคณะ

ปีที่แล้วเสร็จ : 2558

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทั่วไปของชุมชนที่มีความสามารถจัดการอุทกภัย 2) วิธีการบริหารจัดการและปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ทำให้ชุมชนประสบผลสำเร็จ 3) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ ที่เกี่ยวกับการจัดการกับอุทกภัยในปี 2554 และ 4) สร้างแบบจำลองที่แสดงถึงรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการกับอุทกภัยของชุมชน โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึก/สนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชนจำนวน 19 ราย และหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 63 ราย จากชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ กรุงเทพมหานคร ชุมชนปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และชุมชนบางระกำ จังหวัดนครปฐม และการสัมภาษณ์/แบบสอบถามกับผู้บริหาร/ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 16 ราย และใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) ทั้ง 3 ชุมชนมีความคุ้นเคยกับการเผชิญสภาพน้ำท่วมล้นตลิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี คนในชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์และปากเกร็ดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมและบริการ ส่วนในชุมชนบางระกำประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทุกชุมชนมีการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน การรวมกลุ่มและคุ้นเคยกับการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันเป็นประจำ 2) การจัดการอุทกภัยของชุมชนทั้ง 3 ชวง คือ ก่อนเกิด ระหว่างเกิดและภายหลังเกิดอุทกภัย มีทั้งมาตรการที่เป็นสิ่งก่อสร้างและไม่ก่อสร้าง สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายภายในชุมชนที่มีอยู่แล้วและการเสียสละของสมาชิก รวมทั้งการได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเครือข่ายชุมชนภายนอก ปัจจัยหลักที่ทำให้ประสบความสำเร็จในช่วงก่อนเกิดและระหว่างเกิดอุทกภัย คือ การเตรียมการล่วงหน้าที่ดี ในช่วงหลังเกิด คือ ความร่วมแรงร่วมใจและความสามัคคีของสมาชิก นอกจากนี้ยังมีความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน และชุมชนมีประสบการณ์รับมืออุทกภัย 3) ปัญหาอุปสรรคของชุมชนในช่วงก่อนเกิดอุทกภัย คือ ขาดข้อมูลเกี่ยวข้องที่ชัดเจน ครัวเรือนและทันสถานการณ์ และทรัพยากรไม่เพียงพอ ในช่วงเกิดอุทกภัย คือ การเดินทางเข้าออกชุมชน สุขอนามัยและขยะสิ่งปฏิกูล การเคลื่อนย้ายผู้ป่วย อาหารและน้ำไม่เพียงพอ ในช่วงหลังเกิด คือ การขาดความช่วยเหลือ ส่วนปัญหาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ พื้นที่ประมงกว้างทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง คนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือจากในการเคลื่อนย้ายไปยังจุดอพยพ ความหลากหลายของปัญหาในชุมชนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและบางคนมีอคติ สำหรับข้อเสนอแนะของชุมชน ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การวางแผนเตรียมการล่วงหน้า มีผู้รับผิดชอบล่วงหน้าชัดเจนและเป็นระบบ การประสานงานระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การจัดการเรื่องอาหารและสิ่งของจำเป็น การขาดความช่วยเหลือที่เป็นระบบและเป็นธรรมขั้นตอนไม่ยุ่งยาก และการจัดระบบการประสานงานด้านการฟื้นฟูจากหน่วยงานภายนอก และ 4) แบบจำลองการจัดการอุทกภัยของชุมชน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ (1) การเข้าใจบริบทของชุมชน (2) การจัดการอุทกภัยของชุมชนที่เป็นอยู่ (3) การจัดวางระบบการจัดการและแนวทางการดำเนินการจัดการอุทกภัยของชุมชน (4) การดำเนินการจัดการอุทกภัยทั้ง 3 ระยะ (5) การสรุปและประเมินผล สำหรับการวางแผนการจัดการอุทกภัยในระยะยาว

คำสำคัญ: การจัดการอุทกภัย ชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ ชุมชนปากเกร็ด ชุมชนบางระกำ

Research Title : Community and Natural Flood Management : Case Study of Chaopraya and Thachin Basins

Researchers : Associated Professor Dr. Manoon , et al.

Year : 2015

Abstract

The purposes of this research were to examine: 1) the generalization of the communities enabling flood crisis management; 2) the management and administrative methods and related factors contributing to the success of the flood management; 3) problems, obstacles and suggestions concerning the flood management in 2011; and 4) construct the suitable model used for flood management of community. The study used primary data collected via in-depth interview and focus group from 19 communities' leaders and 63 households' heads of *Rim Khlong Maha Sawat community*, Bangkok, *Pakkred community*, Nonthaburi province, and *Bang Rakam community*, Nakornpathom province, and through interview/questionnaire from 16 executives/representatives of related agencies. Related secondary data were also used in the study. Descriptive analysis and content analysis were employed to analyze the data.

The findings of the study were as follows. 1) All three communities normally face overbank-flow flood every year. Most people in Rim Khlong Maha Sawat community, and Pakkred community work in industrial and service sectors, while those in Bang Rakam community are in agricultural one. All communities has created networks within the areas, the people were generally members' group, and familiar with grouping activities and flood situation. 2) Flood management of the communities for all 3 stages: before, between and after flood comprised both constructed and non-constructed measures. People in communities participated in such efforts through existing network and their sacrifices. Also, the management has been contributed by related agencies and external community networks. The main successful factor for the first and second stages concerned good preparedness, for the last stage the factors comprises good cooperation and the harmony of community members, also the strength of community head, external agencies' aid, the cooperation with external community networks, and the communities' experiences. 3) Main problems and obstacles of communities: during the first stage, they were lack of clear, complete and update information, and sufficient resources; during the second stage, they were the difficulties in getting in and out the communities, sanitary and garbage, patient moving, and food and clean water shortage; after flooding, they were related to flood damage compensation. Concerning related agencies, they were wide flood area, lack of people cooperation moving to the relief center, diversified problems, and inadequate and prejudice officials. Communities' suggestions were: the accessibility of related information, forward and systematic preparedness, cooperation among concerning parties; clear and systematic cooperation among parties concerned, food and necessary supply management; systematic, fair and friendly compensation process; and systematic cooperation relief with external agencies. 4) The models consisted of: (1) understanding of community context; (2) existing community flood management; (3) setting the system of community flood management and its operation guideline; (4) the operation in all 3 stages; and (5) conclusion and evaluation for long-term flood management planning.

Keywords : Flood management, Rim Khlong Maha Sawat community, Pakkred community, Bang Rakam community